

KAREL ČAPEK

OBYČEJNÝ ŽIVOT

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Konec války, konec monarchie; zatímco žena plačivě posmrkávala (u ní to bylo v rodě, ta služba císaři pánu), dostal jsem z Prahy výzvu, abych šel do nového ministerstva železnic a věnoval své vynikající zkušenosti organizace drah mladého státu. Vzhledem k těm vynikající zkušenostem jsem poslechl; mimoto mé nádraží za války tak sešlo, že mi nebylo těžko odejít.

To tedy je poslední odstavec obyčejného života. Byl jsem od svých dvaadvaceti let u dráhy, a byl jsem u ní rád; našel jsem tam svůj svět, svůj domov a hlavně uspokojení, že dělám něco, co dobré a spolehlivě dovedu. A nyní jsem byl povolán, abych znova užil zkušeností toho celého života. Tak vida, nebyly nadarmo. Znám to všechno tak dobře, od odstřelování skal a stavění trasy, od poslední stanice na světě a dřevěné boudy lampářovy po zmatek a vřavu velkých nádraží; znám nádražní halu podobně skleněným zámkům a staničky v polích, vonící rmenem a řebříčkem; červená a zelená světýlka, zpocená těla lokomotiv, semafory, signály a nárazy kol na výhybce; nic nebylo nadarmo, všechno se sčetlo a slilo v takovou jednotnou a rozsáhlou zkušenosť; rozumím železnicím, a to rozumění, to jsem já, to je můj život.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je asi z poloviny knihy (začátek 19. kapitoly ze 34).

Pan Popel se zastavil u plotu pana doktora a mluvili spolu o zemřelém společném známém. Ten napsal před smrtí svůj životopis a pan doktor má životopis u sebe doma. Pan doktor ho nyní dal panu Popelovi přečíst.

Autor pamětí si uvědomil, že už mu zdraví neslouží a brzy zemře. Rozhodl se, že si musí udělat ve všem pořádek, a tak uklízel své dokumenty. U toho přišel na myšlenku zaznamenat svůj obyčejný život.

Vyrostl na malém městě v tatínkově truhlářské dílně. Ve škole šel příkladem, ale neměl kamarády. Přátelil se jen s holčičkou neznámé národnosti, ale ta se najednou ztratila. Maminka se o něj bála, protože jí zemřelo první dítě. Odešel na osmileté gymnázium, kde se pilně učil. Kamarád propadl a odešel ze školy, poté doučoval spolužáka, jehož sestra se mu líbila, ale nedovedl ji oslovit. Nechal se zapsat na filozofii, odjel do Prahy, ale spolubydlící ho strhl k bohémskému životu. Psal naivní verše. Ze školy byl vyhozen, přijali ho u drah. Pracoval v temné kanceláři, potom onemocněl tuberkulózou a byl přeložen na stanici v horách. Zde život pomalu plynul. Později byl přeložen do větší stanice a poznal místní zaměstnance. Zamíloval se do dcery pana přednosti, Němky, a vzal si ji. Díky tchánovi získal lepší místo, byl přednostou ve vlastní stanici a byl v manželství spokojený, i když neměli děti. Žena se o něm nesmírně obětavě starala, dokud nezemřela. Když byla válka, dával protistraně tajné informace, aniž by o tom žena věděla. Po válce byla stanice tak sešlá, že rád přijal místo u ministerstva železnic.

Byl dlouho nemocný a přemýšlel nad smyslem života. Vedl vnitřní rozhovor svého lepšího a horšího já, přemítal, co vlastně v životě dokázal, a zpochybňoval své zásluhy. Odhalil v sobě hypochondra, který se nechával opečovávat maminkou a potom manželkou. Náhle k němu přišel mladík, který objevil jeho mladické verše a zdály se mu výborné. Nyní lituje, že v tvorbě nepokračoval. Vzpomíná na dětské hry s o něco starší cikánskou dívenkou, kterou otec zneužíval. Od

té době cítil, že je vnitřně zkažený, že touzí po prostitutkách. Uvědomil si, že v něm žilo několik „já“, která spolu bojovala a pocházela od různých předků z různých genů.

Pan Popel vrátil rukopis panu doktorovi celý zmatený, bylo mu „obyčejného člověka“ líto, že se se sepsáním svého života tolík trápil.

- **téma a motiv**

téma: vztah autora vzpomínek k železnici

motivy: ministerstvo železnic, dráha, domov, stanice, lokomotiva

- **časoprostor**

čas: konec 1. světové války, těsně po r. 1918

prostor: Praha – místo, kde autor paměti psal, kde dožil; místo není přesně určeno; dům pana doktora, truhlářská dílna, několik železničních stanic, Praha

- **kompoziční výstavba**

Úryvek se skládá ze dvou odstavců. Děj – život hlavního hrdiny – je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč / lyrický subjekt**

počáteční a závěrečný rámec er-forma

vyprávění obyčejného člověka o svém životě ich-forma

Vypravěč vystupuje v ich-formě, je jím muž, který nám vypráví svůj životní příběh.

- **postava**

„obyčejný člověk“ – autor pamětí, jehož jméno neznáme; citlivý, pracovitý, svědomitý, miloval svou ženu a práci u železnice, ale odkryl nám i své záporné stránky – byl hypochondr, trpěl zvrhlými myšlenkami na ženy (ale neuskutečňoval je), své hrdinství nepokládá za důležité

jeho manželka – pečlivá, starostlivá, oddaná, vzorná, věrná

jeho tatínek – mužný, silný, pracovitý

jeho maminka – až příliš starostlivá, strachující se, jemná, něžná

- **vyprávěcí způsoby**

Autor pamětí vede jakýsi monolog (místy i dialog) sám k sobě, jedná se o vnitřní přímou řeč.

- **typy promluv**

V úryvku je pouze pásmo vypravěče v ich-formě.

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

služba císaři pánu archaická vazba, inverze

staničky, světýlka zdrobněliny vyjadřující kladný vztah autora k železnici

lokomotiva, semafor, signál, výhybka železničářský slang

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

Konec války, konec monarchie metonymie, opakování slov krátce za sebou

plačlivě posmrkávat epiteton

mladý stát metafora

nádraží sešlo, poslední odstavec obyčejného života; rozumění, to jsem já, to je můj život

metonymie

poslední stanice na světě

hyperbola

zpocená těla lokomotiv

epiteton, personifikace

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek (1890–1938)

- 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích u Trutnova
- otec MUDr. Antonín Čapek byl bářský a lázeňský lékař, matka Božena Čapklová
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomíkové knihy *Moji milí bratři*)
- spisovatel, novinář, fotograf, prozaik, dramatik, filmový libretista, básník a překladatel, literární, divadelní a výtvarný kritik, estetik a filozof
- své politické a filozofické názory zaznamenal v knihách "Mlčení s T. G. M.", "Hovory s T. G. M." a "Nablízku T. G. M."
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921-23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- zemřel na zápal plic pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem 25. 12. 1938
- Čapek byl velice dobrým amatérským fotografem
- patřil mezi přední sběratele etnické hudby (dnes v majetku Náprstkovova muzea)
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky

1. Utopistická díla

Čapek v těchto svých dílech varuje před hrozbou fašismu, přílišného užívání techniky a hlavně lidského nerozumu.

R.U.R. - drama, v němž bylo poprvé použito slovo robot, které prý vymyslel Josef Čapek, pojedná o světě, kde lidé zleniví a nechávají za sebe vše dělat roboty. Ti se ale vzbouří a vyhubí lidstvo. Neumí se však sami vyrábět, a tak jediná jejich záchrana spočívá ve dvou robotech nové série, kteří jsou schopni lidských citů a zamilují se do sebe.

Továrna na absolutno - román, zvláštní karburátor rozbíjí atomy a současně uvolňuje absolutno. Absolutno mění lidi, stávají se náboženskými fanatiky a mají potřebu válčit.

Věc Makropulos - drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové. Příběh má počátek na přelomu 16. a 17. století v dílně alchymistů Rudolfa II. Jeden z nich nalezne prostředek prodlužující život. Elina ho užije, prodloužení života nepřináší dobrý výsledek. Nakonec si pamatuje jen to špatné, život ztrácí kouzlo, je zklamaná. Když má znovu užít tento prostředek, odmítne a umírá. Dá ho mladé dívce, ale ta si je vědoma kouzla lidského života. Celý recept spálí nad svíčkou

Krakatit - román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtejí jen zneužít.

Válka s mloky

2. Noetická díla

V tomto období byl K.Čapek ovlivněn pragmatismem a hledal ve všech věcech jejich podstatu a užitečnost.

Volná trilogie *Hordubal*, *Povětroň* a *Obyčejný život* - zde zobrazuje různost pravdy pro každého člověka (záleží na jeho pohledu na věc).

Dalším dílem z tohoto období je *Život a dílo skladatele Foltýna*. Tuto knihu ale Čapek již nestihl dokončit.

3. Období varování před totalitou

Čapek zde poukazuje na problémy, které mohou způsobit totalitní režimy a staví se proti nim. Pokouší se varovat obyčejné lidi.

Bílá nemoc - drama vyprávějící o záhadné bílé nemoci, která začne hubit všechny lidi na světě. Jediný, kdo na ni zná lék, je doktor Galén. Ten ale svůj lék poskytne pouze tehdy, když všichni vládcové slíbí, že zanechají válek. Diktátor Maršál však odmítá něco takového udělat a chystá naopak útok na oslabené soupeře. Nakonec ale i on zjistí, že onemocněl, a proto přijímá nabídku doktora Galéna. Jenže ten je bohužel cestou k němu ušlapán davem zfanatizovaným do války.

Matka je antifašistické drama, kde Čapek otevřeně vyzývá k boji proti fašismu.

4. Novinářská díla a drobná próza

Zahradníkův rok je soubor fejetonů o zahradničení, ve kterých Čapek ukazuje povahu českého člověka.

Jak se co dělá je soubor fejetonů, kde Čapek vtipně pojednává o tom, jak se dělá film, divadlo a novinařina.

Napsal také spoustu cestopisů, jako například *italské listy*, *Anglické listy*, *Výlet do Španělska* a *Cesta na sever*.

5. Pohádky

Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívažek je soubor pohádek o lidských zaměstnáních, v nichž Čapek vysvětluje některé principy společnosti (např. listovní tajemství).

Dášeňka čili život štěněte naznamenává růst štěněte Dášeňky. Knihu doplnily i fotografie Karla a Josefa.

• literární / obecně kulturní kontext

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud

- meziválečná česká próza

(Na jeho tvorbu mělo velký vliv jeho filosofické a estetické vzdělání, především pragmatismus a expresionismus, dále ho velmi ovlivnila vědeckotechnická revoluce, v mnoha dílech vyjadřoval obavu, že jednou technika získá moc nad člověkem.)

Josef Čapek (1887–1945)

malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce:

Krakonošova zahrada, *Ze života hmyzu*, *Adam stvořitel*

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytláčení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra,... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor*, *Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelup a motocykl*, *Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvýš

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí postup

- **vysvětlení názvu díla:**

Obyčejný život – hlavní hrdina se domnívá, že vedl obyčejný, ničím nezajímavý život. Postupně však přichází na to, že se mylil.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo je stále aktuální, každý si přeje, aby nežil obyčejný život, ale aby po něm něco zůstalo.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kdo si uvědomuje, proč a jak žije.

- **určení smyslu díla:**

Žádný život není obyčejný. Zaznamenali-li bychom život kohokoli, našli bychom v něm zajímavé události.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Román je třetí částí tzv. noeticke trilogie (*Hordubal, Povětroň, Obyčejný život*), v níž se hledá pravda.

- **tematicky podobné dílo:**

Bohumil Hrabal – *Ostře sledované vlaky*: hlavní hrdina pracuje na dráze, je odvážný a vystupuje proti válčení

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Filmové zpracování není.